

Sõjandussõnade võistluse statuut

NATOga liitumise kümnenda aastapäeva tähistamiseks kuulutavad Kaitseministeerium ja Eesti Keele Instituut emakeelepäeval, **14. märtsil 2014**, välja uute eestikeelsete sõjandussõnade võistluse. Sõjandussõnausest ootame osa võtma kõiki riigikaitse- ja keelehuvilisi.

Sõjandussõnade võistluse eesmärk on eestikeelse sõjanduse, julgeoleku- ja kaitsepoliitika oskussõnavara arendamine. Võõrkeelte, iseäranis inglise keele mõju tõttu esineb sõjanduskeeles segadust ja mitmemõttelisust ning tihti kasutatakse inglise-eesti segakeelt.

Sõjandussõnausega soovitakse saada uusi eestikeelseid sõjandussõnu nende mõistete tähistamiseks, mille jaoks eesti keeles kõigiti sobivat oma sõna veel pole. Selle asemel kasutatakse kohmakat sõnaühendit, mitmemõttelist võõrsõna või siis tekitab oma sõna hoopiski segadust.

Kaitseministeeriumi juures tegutsev ametkondadevaheline sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminikomisjon on välja valinud üheksa mõistet, millele oodatakse sobivat ja täpset eestikeelset vastet. Järgnevas loetelus on iga mõiste kohta kõigepealt esitatud praegu valdavalt kasutusel olev eesti- või muukeelne sõna või sõnaühend. Sellele järgneb mõiste selgitus koos täpsustusega, miks on mõiste võistlusele esitatud ja milliseid sõnakandidaate ootame, ning vasted teistes keeltes. Lisatud on ka näitelauseid, mille abil saab katsetada pakutava sõna (asendatud täheühendiga NNN) sobivust. Põhjenduse lahtris on soovitatav kirjeldada uue sõna eeliseid, allikat, moodustusviisi, varasemat levikut vmt.

1) jalaväe lahingumasin, jalaväe lahinguliikur

Seletus: ratastel või roomikutel soomuk, mis on mõeldud jalaväejao transportimiseks lahingusse ja lahingupidamiseks ning tuletoetuseks ja koostööks tankidega. Jalaväe lahingumasin on tavaliselt relvastatud 20–50 mm kaliibriga kiirlaskekahuriga ning selle soomus on nõrgem kui tankil ja tugevam kui soomustransportööril. Jalaväe lahingumasinad on näiteks USA Bradley, Vene BMP, Rootsi CV90, Saksa Puma.

Inglise keeles *infantry fighting vehicle*, IFV; *infantry combat vehicle*, ICV; saksa keeles *Schützenpanzer*; vene keeles *боевая машина пехоты*, БМП

Otsime kasutatavate **jalaväe lahingumasina** ja **jalaväe lahinguliikuri** asemele lühemat ja suupärasemat sõna.

Näitelause

Välise sarnasuse tõttu aetakse NNNi mõnikord segi tanki või liikursuurtükiga.

2) soomustransportöör, soomusveok

Seletus: ratastel või roomikutel soomuk, mis on mõeldud jalaväelaste transportimiseks lahingusse. Soomustransportöör on relvastatud 7,62–20 mm kaliibriga kuulipildujaga ja tema soomus on nõrgem kui jalaväe lahingumasinal. Soomustransportöörid on näiteks Soome PASI, Vene BTR, USA M113, Vene MTLB.

Inglise keeles *armoured personnel carrier*, APC; saksa keeles *Mannschaftstransportwagen*, MTW; vene keeles *бронетранспортёр*, БТР.

Otsime sõnade **soomustransportöör** ja **soomusveok** asemele lühemat omasõna.

Näitelause
Jalaväejagu viidi NNNiga rünnaku lähtejoonele.

3) *liaison*

Seletus: kontakti hoidmine eri üksuste või väe- ja relvaliikide, kuid ka näiteks tsiviilasutuste ja sõjaväestaapide vahel.

Kasutatakse ka täiendina nimetatud funktsiooni täitvate isikute või isikute rühma iseloomustamiseks (inglise keeles nt ühendites *liaison officer*, *liaison staff*, *liaison team*). Saksa keeles *Verbindung*, *Verbindungswesen*; vene keeles *связь и взаимодействие*.

Probleem: eesti keeles on vastena kasutatud sõnu *koostöö* ja *side*, kõnekeeles kasutatakse ka lühendeid LO ja LNO. Vastena pole täpne ei *koostöö* ega *side*: *side* läheb segi sidepidamisega tehnilises tähenduses (nt sidemehed), sõna *koostöö* ei ole *liaison*'i tähenduses esiteks seni juurdunud ning teiseks on sel ka laiem tähendus (vrd inglise keeles *cooperation*).

Otsime suupärast ja ühemõttelist eesti sõna.

Näitelauseid

- NNN eeldab tegevuste kooskõlastamist, vastastikust mõistmist ja eesmärgiselgust.
- Mind saadeti NNNisikuna liitlaste staapi.

4) *resilience*

Seletus: süsteemi, isiku, kogukonna või ühiskonna võime hakkama saada inimese või looduse põhjustatud ohtudega.

Probleem: eesti keeles on seni kasutatud vasteid *toimepidevus* ja *talitluspidevus*, kuid need tähistavad tegelikult kaht kitsamat mõistet. Terminit *toimepidevus* kasutatakse nt hädaolukorra seaduses teenuste kohta, terminit *talitluspidevus* infosüsteemide puhul.

Otsime tähenduslikult sobivamat eesti vastet.

Näitelause

Ennustatavate riskide puhul tuleb vähendada nende teostumise tõenäosust ja arendada NNNi, et kärpida nende mõju.

5) *reconnaissance*

Seletus: tegevus, mille eesmärk on vaatluse või muude avastamismeetodite abil hankida infot vaenlase tegevuse ja ressursside või teatud ala meteoroloogiliste, hüdrograafiliste või geograafiliste näitajate kohta.

Probleem: ingliskeelse *reconnaissance* vastena on kasutatud mitut sõna. Varem on selles tähenduses kasutatud *maakuulamist* ja *vaatlusluuret*, hiljem *luuret*, *rekognostseerimist* ja *kohaluuret*, kõnekeeles räägitakse RECCEst. Sõna *kohaluure* ei ole *reconnaissance*'i vastena seni piisavalt juurdunud, kuna seostub kaitseväelastele *reconnaissance*'i ühe alaliigiga. Sõna *luure* ei ole vastena piisavalt täpne, sest tähistab üldisemat mõistet (inglise keeles *intelligence*). Võõrsõna *rekognostseerimine* on kohmakas ja võõrapärane.

Saksa keeles *Aufklärung*, *Erkundung*; vene keeles *войсковая разведка*; *разведка местности*; *рекогносцировка*.

Otsime ühemõttelist ja lühikest sõna. Tuleb ka silmas pidada, et ingliskeelne *reconnaissance* esineb erinevates terminiühendites, nt *military intelligence*

reconnaissance; air reconnaissance; map reconnaissance; route reconnaissance; special reconnaissance; intelligence, surveillance, target acquisition and reconnaissance (ISTAR). Otsitav sõna peab sobituma kõigisse nendesse ühenditesse.

Näitelaused

- NNN on üks luuremeetodeid.
- Pataljoni luurerühmal teha NNNi ruudus 9857.

6) deconfliction

Seletus: tegevus, mille käigus välditakse vastastikust häirimist või oma kontrolli all olevate süsteemide ohustamist.

Probleem: kasutatav vaste *dekonfliktimine* on võõrapärane, kuid eestikeelsem *konflikti vältimine* on pikk ja kohmakas ning tekitab probleeme iseäranis siis, kui on vaja vastendada pikemaid terminiühendeid.

Otsime lühemat ja eestipärast sõna.

Näitelaused

Kahe ühel ja samal alal tegutseva oma üksuse tegevuse NNN on operatsiooni eesmärgi saavutamisel vältimatu eeltingimus.

7) projectile

Seletus: lendkeha, mida on võimalik relvast välja paisata ja mis jätkab liikumist kineetilise energia abil.

Inglise keeles *projectile*, saksa keeles *Projektil*; soome keeles *ammus* või *projektiili*; prantsuse keeles *projectile*.

Probleem: ingliskeelse *projectile*'i vastetena kasutatakse eesti keeles nii *laskekeha*, *lendkeha* (nt relvaseaduses tulirelva definitsioonis), *heitkeha* kui ka *projektiil*, kuid ükski neist ei ole kasutajate seas kinnistunud.

Otsime uut eestikeelset sõna, mis oleks ühemõtteline ega oleks võõr- või liitsõna.

Näitelaused

Kuul on laskurelva või muu kergema tulirelva NNN kaliibriga kuni 20 mm.

8) missile

Seletus: iseliikuv lendkeha, mille lennujoont ja suunda saab lennu ajal juhtida.

Inglise ja prantsuse keeles *missile*; soome keeles *ohjus*; saksa keeles on *juhitav rakett* *Lenkflugkörper*, kuid samas ballistiline rakett *ballistische Rakete*. Vene keeles kasutatakse *ракета* nii juhitud kui ka juhitud rakettide kohta, nt *баллистическая ракета*, *крылатая ракета*, *тактическая ракета*, *оперативно-тактическая ракета*, *стратегическая ракета*, *межконтинентальная баллистическая ракета*. Inglise keeles kasutatakse *missile*'i nt ühendites *cruise missile*, *ballistic missile*, *intercontinental missile*, *missile defence*.

Probleem: eesti keeles on sõna *rakett* mitmetähenduslik, kuna seda kasutatakse nii juhitud (*missile*) kui ka juhitud raketi (*rocket*) kohta.

Otsime **juhitava raketi** asemel ühemõttelist ja lühikest eesti sõna.

Näitelaused

- Tänapäeval on tuumalõhkepea kandur enamasti ballistiline NNN.
- ÕhutõrjeNNNiga tulistati alla (juhitamatu) rakett.

9) debriefing

Seletus: infokogumismeetod, mis tähendab omade ärakuulamist ja nende käest infokogumist.

Probleem: eesti keeles tähenduslikult kõigiti sobiv sõna puudub.

Otsime sobivat eesti vastet.

Näitelause

Pärast patrulli korraldas luureohvitser jalaväelaste NNNi, et talletada nende äsja kogutud teavet.

Uute sõnade väljapakkumisel tuleb arvestada, et sõna vastaks eesti keele reeglitele ja oleks nii vormilt kui häälduselt eestipärane. Kasuks tuleb tutvumine Tiiu Ereli raamatuga „Terminiõpetus“. Palume lisada ka lühikese põhjenduse, miks soovitatakse just seda sõna.

Võistlusel osalemine

Uusi sõjandussõnu oodatakse Kaitseministeeriumi hiljemalt **19. maiks 2014**.

Sõjandussõnade ettepanekuid koos lühikese põhjendusega saab esitada täites veebivormi (vt viidet kaitseministeeriumi kodulehelt www.kmin.ee/et/sonaus), e-kirjaga aadressil reelika.semjonov@kaitseministeerium.ee või saates tavapostiga kirja kaitseministeeriumisse aadressil Sakala 1, 15094, Tallinn. Ettepaneku(te)le tuleb lisada esitaja nimi ja kontaktandmed.

Parimate hindamine

Sõjandussõnade ettepanekuid hindab Kaitseministeeriumi sõjandusterminikomisjon. Esmalt hindab iga liige esitatud sõnu viiepalliskaalal, kus 1 punkt tähistab madalaimat ja 5 kõrgeimat hinnet. Komisjoni liikmete hinded liidetakse ja teises voorus hinnatakse kõige rohkem hääli saanud keelendeid. Parimad sõnad valitakse lihthäälteenamusega ja esitatakse avalikustamiseks kaitseministrile.

Hindamiskriteeriumid

Sõjandusterminikomisjon lähtub uute sõjandussõnade hindamisel järgmistest kriteeriumidest:

- 1) sõnakuju sobitub eesti keelde nii vormilt kui ka häälduselt;
- 2) sõna on lühike ja suupärane;
- 3) sõna võimaldab hõlpsasti moodustada uusi tuletisi ja liitsõnu;
- 4) sõnast selgub vähemalt osaliselt mõiste sisu;
- 5) sõna on kergesti meeldejääv;
- 6) sõna on võimalikult ühemõtteline.

Parimate sõjandussõnade väljakuulutamine

Parimad uued sõjandussõnad kuulutab kaitseminister välja Euroopa keeltepäeval, **26. septembril** 2014. Parimate sõjandussõnade loojatele on tänutäheks auhinnad.